

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationum// Roberti Bel-//larmini Politiani,// Societatis
Iesv// De Controversiis// Christianae Fidei, Adver-//sus
huius temporis Haereticos,// Tomus ...**

De Sacramento Evcharistiæ - Sex Libris Explicata

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1589]

VD16 B 1603

XXIV. Refelluntur obiectiones Petri Martyris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54113](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54113)

transubstantiationem, sed ea omnia explicata sunt à nobis in 2. libro: nam illa eadem adferebatur etiam à Calvinistis contra veritatem corporis Domini in Eucharistia. Vide quæ diximus de testimoniis Irenæi, Ambrosij, Theodoret, Gelasij, & Isidij. Horum enim duntaxat testimonia adducit, & cum nihil noui adferat, frustra in eorum confutatione immoremur.

CAPVT XXIV.

Refelluntur obiectiones Petri Martyris.

PETRVS Martyrin lib. contra Stephanum Gardinerum multa argumenta, vel proponit, vel ab aliis antea proposita confirmat contra transubstantiationem: sed ex iis multa, quæ ex verbo Dei, vel ex Patribus sumuntur, supra à nobis refutata sunt. Nunc iis omissis, reliqua persequemur.

PRIMUM argumentum habetur obiectione 13. cui argumento ad marginem libri hoc elogium adscriptum: *NOTA Vitale argumentum.* Sic igitur argumentatur: *Sicut Dominus Ioan. 6. de se dixit, Ego sum panis; ita Matth. 26. de pane dixit, Hoc est corpus meum. Sed cum ait, Ego sum panis; non se mutauit in panem: ergo cum ait, Hoc est corpus meum; non mutauit panem in corpus suum.*

RESPONDEO; Non sunt omninò similes illæ duæ sententiæ. Nam cum Dominus ait: *Ego sum panis*, non loquebatur de pane triticeo, sed de pane cœlesti; nunquam enim dixit absolute: *Ego sum panis*, sed, *Ego sum panis viuus*, aut *panis vitæ*, aut aliquid huiusmodi. Quare non fuit opus vlla mutatione, vt illæ sententiæ veræ essent, cum pro eodem Christo supponerent, tam pronomen, *ego*, quam nomen *panis*. At cum idem Dominus ait: *Hoc est corpus meum*; ex aduersariorum sententia, illud, *Hoc*, demonstrabat panem triticeum; ex sententia autem Catholicorum demonstrabat id, quod continebatur sub triticeo panis speciebus. Itaque ex sententia aduersariorum, sensus erat, Hic panis triticeus est corpus meum; quæ sententia non potest esse vera, nisi panis mutetur in corpus Domini, vt supra ostendimus. Ex sententia etiam Catholicorum non potest esse verum illud Domini pronunciatum, nisi fiat mutatio panis in corpus; non enim ante mutationem, id quod sub speciebus illis continetur, est corpus Domini, sed panis

Bbb triticeo

ritricei substantia. Quare in illo utili argumento maior propositio est falsa, si illud *sicut*, dicat similitudinem propositionum: si autem ita accipiatur illud, *sicut*, ut solum significet eiusdem Christi esse utramque sententiam; tunc maior propositio est vera, sed consequentia est mala, quia in alio sensu Dominus unum dixit, & in alio sensu aliud.

SECUNDUM argumentum in obiectione 14. *Transsubstantiatio aperit fenestram Marcioni, Valentino, Eutycheti, & aliis hareticis, qui Christi corpus phantasticum esse dicebant; non si substantia corporis eius inuisibiliter soluitur per innumerabilia loca, & modo hic incipit esse, modo illic, quis non suspiciat phantasma?*

TERTIUM argumentum est ibidem: *Non potest panis taliter desinere esse, quin annihilatur. At quod annihilatum non potest conuertere, vel transire in aliam substantiam, & inde nec transubstantiari, nisi vocabulis abuti velimus; ergo est impossibilis transubstantiatio, qualis à Catholicis ponitur.* Probat PRIMAM propositionem: nam panis erat aliquid, iam est nihil; ergo est annihilatum. Quod autem sit nihil, probat, quia nusquam est, nullus est, nulla pars eius remanet. Nec potest responderi non annihilari, quia succedit ei res nobilior; nam quando cibus in stomacho vertitur in carnem humanam, succedit ei res nobilior, & tamen dicitur simpliciter corrumpi. Probat autem SECUNDAM propositionem, quia conuertere, vel transire unum in aliud, significat, si proloquendum sit, unum & idem manere sub utroque termino; alioqui non transit, sed resilit, vel recedit unum ab alio, si transveniente alterum cedit. Et quia hoc argumentum videtur retro Martyri insolubile, ita loquitur nobiscum: *Si ageretur canibus, non deberetis audere tam ἀσύνετα, & monstrare illi qui. Gratia sit Deo, qui tam manifeste perdit sapientiam sapientium, & intelligentiam intelligentium reicit. Ipse non cogitationes hominum quoniam sana sunt. Hoc quoque, tempore ad nostram institutionem non dedignatur comprehendere sapientes in astutia ipsorum.* Hæc ille.

Calvinus quoque lib. 4. Institut. cap. 17. §. 14. contendit Catholicos non ponere veram conuersionem, sed annihilationem panis. Quod idem asserit Kemnitius loco notato: & teste eos Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tom. 2. cap. 68. vbi etiam deducebat Christum esse Deum malum

Manichæorum, si vera sit transubstantiatio, quia annihilabit res bonas à Deo creatas.

RESPONDEO; Argumentum de phantasmate Marcionistarū, verum phantasma mihi esse videtur: habet enim faciem quandam argumenti, sed verum argumentum non est, cum nihil concludat pro aduersario. Nam phantasmata, seu phantastica corpora, quale esse putabant Christi corpus Marcioniste, Manichæi, Eutylichiani, videntur esse vera corpora, si externis oculis considerentur, & tamen re ipsa non sunt vera. At corpus Christi in Eucharistia ex Catholicorum sententia non videtur oculis externis esse verum corpus, & tamen re ipsa est. Itaque habet corpus Christi in Eucharistia contrarias conditiones iis, quæ conueniunt corpori phantastico. Quare argumentum aduersarij concludit contrarium eius, quod ipse volebat.

Ad ALTERVM ex iis, quæ suprâ diximus cap. 18. patet solutio: sed ne Martyr nimium gloriatur, respondebo ad singulas partes argumenti ipsius. Nego igitur panem annihilari, atque assero verissimè conuerri. Ad illam probationem: *Panis aliquid erat, & nunc nihil est, nullus est, nusquam est, &c.* RESPONDEO, nō propterea esse annihilatum. Nam etiamsi panis nihil sit, tamen id in quod ipse conuersus est, non est nihil, nec nullum, nec nusquā. Non enim dicitur annihilari quod manet nihil in se, sed quod terminatur in nihil, ita vt terminus actionis, qua ipsum desinit esse, nihil sit: alioqui aqua, quæ à Domino versa est in vinum, annihilata fuisset; nam post conuersionem nihil fuit, nulla fuit, & nusquam fuit. Neque obstat quod fortè materia manserit: nam materia non est aqua: & præterea saltem forma substantialis aquæ, & multa eius accidentia annihilata fuissent, quia nihil omninò eorum mansit.

Ad exemplum de cibo, qui in stomacho corrumpi dicitur, etiamsi succedat ei res alia nobilior, RESPONDEO proprie loquendo, cum succedit res nobilior, tota illa actio generatio dicitur, non corruptio, sicut è contrario, cum succedit res ignobilior, corruptio dicitur, non generatio. Quia tamen reuera vbicunque est generatio vnius, ibi est corruptio alterius, admitto cibum verè corrumpi, vt caro humana generetur, & eodem modo admitto panem per consecrationem interire, vt ei succedat corpus Christi: sed aliud est corrumpi, & interire, aliud annihilari. Corruptitur enim, siue interit,

quidquid desinit esse: at non annihilatur, nisi quod ita desinit esse, ut nihil ei succedat, ita ut eius desinitio terminetur ad nihil. Itaque; cibus corrumpitur quidem, quia desinit esse, sed non annihilatur, quia non desinit in nihil, sed in carnem humanam.

Quantum autem ad ALTERAM propositionem argumenti Petri Martyris. RESPONDEO, aliud esse transire de vno in aliud, aliud transire vnum in aliud. Cum enim dicimus transiisse aliquid de vno ad aliud, tunc significamus permanentiam eiusdem rei in vtroque termino: & hoc modo quando vnum sic cedit alteri venienti, ut migret ad aliud, dicitur recedere, seu recedere, & transire ab illo, cui cedit, non autem in aliud transire. At verò, cum dicimus, vnum transire in aliud, tunc non significamus permanentiam eiusdem rei in vtroque termino, sed significamus desinitioem vnius rei, & inchoationem alterius. Sic dicimus vsitatissimè noctem conuertere, seu transire in diem per ortum solis, & diem in noctem per huiusmodi occasum; ligna in ignem per combustionem; cibum in hominem per nutritionem; & elementa in inuicem per mutuum conflictum; atque hoc modo dicimus panem conuertere, seu transire in corpus Christi; non autem aliquid tertium de panis transire ad corpus Christi. Hinc igitur patet, quam inepta & frigida fuerit Pseudomartyris gloriatio.

QUARTVM argumentum habetur obiectione 59. vbi est confessio Berengarij, quæ habetur can. Ego Berengarius de consecrat. dist. 2. argumentum sumit. Nam in ea confessione, quæ à Concilio Romano approbata fuit, habetur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem esse non solum Sacramentum, sed etiam verum corpus, & sanguinem Domini, & sensualiter, & in veritate sacerdotum manibus tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri. Ex qua confessione aperte colligitur, panem verum esse in Eucharistia, & eum sensualiter tractari, frangi, atteri: neque enim ista de Christi carne dici possunt sine ingenti blasphemia.

Idem argumentum antea fecerat Ioannes VViclefius apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 42. & 43. obiecit enim VViclefius, Ecclesiam tempore Innocentij III. defecisse ab Ecclesia, quæ fuit tempore Nicolai II. quod illa negauerit substantiam panis manere in Eucharistia, cuius contrarium posuerat ista in abiuratione Berengarij. Calvinus etiam libro 4. Instit. cap. 17. §. 12. & alij tum Lutherani, tum Calvinistæ istam

confessionem Berengarij aut contra nos obiiciunt, aut eam vt monstrosam irrident. Et deniq; primus omnium Berengarius (teste Lantfranco in libro de corpore Domini) post illam abiurationem periurus cœpit obiicere fidelibus, ex illa confessione colligi posse verum panem esse in Eucharistia: *Sicut enim qui dicit, Christus est lapis angularis, Christum non tollit, sed ponit; ita etiam (dicebat ipse) qui ait, Panis est corpus Christi; panem non tollit, sed ponit.*

RESPONDEO, confessio illa Romani Concilij, quod ad verba attinet, tota desumpta est ex antiquis sanctis Patribus, & idè non potest reiici, vel irrideri, quin simul veteres sancti Patres reiiciantur, & irrideantur. Quod autem attinet ad rem ipsam, nihil continet falsum, aut contrarium fidei, quam & antea, & postea Catholica Christi Ecclesia tenuit.

Quatuor sunt partes eius confessionis. PRIM A est, panem post consecrationem esse Sacramentum: & hoc nullus negat aduersariorum, & habetur expressè apud Augustinum lib. 20. contra Faustum, cap. 13. vbi dicit, panem & calicem certa consecratione fieri mysticum, alioqui esse alimentum refectio- nis; non Sacramentum religionis.

SECUNDA pars est, eundem panem post consecrationem esse verum, & naturale Christi corpus: quod intelligitur de pane mutato substantialiter virtute consecrationis, vt supra cap. 21. probauimus ex Lantfranco, Guitmundo, & Anselmo. Itaque panis consecratus, quoad species externas, est Sacramentum; quoad internam substantiam, est verum, & naturale Christi corpus. Et hoc non solùm est verum quoad sensum, sed etiam conforme sententiis Patrum supra citatis, cap. 20. ac præsertim S. AVGVSTINI in hom. ad infantes, apud Bedam incom- men. 1. Cor. 10. vbi dicit: *Panis est corpus, & Vinum est sanguis.*

Ad argumentum autem Berengarij, Viclefi, Petri Martyris, & aliorum, qui dicunt; Si post consecrationem panis est corpus Domini; ergo post consecrationem manet panis: respondit optimè Lantfrancus, omninò manere panem post consecrationem, sed panem cœlestem, non triticeum; panis enim post consecrationem est panis mutatus substantialiter in carnem Domini, vt sæpe diximus.

TERTIA pars est, corpus Domini sensualiter manibus tra- ctari, frangi, & atteri dentibus; qui modus loquendi inueni- tur apertissimè in Patribus. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in

Matth. *Ipsum*, inquit, *vides, ipsum tangis, ipsum comedis.* 2. homil. 45. in Ioan. *Non se tantum videri permittit de sidero tibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni sua infigi.* 2. homil. 24. in priorem ad Corinthios: *Quod in cruce passum non est, id in oblatione patitur, & propter te frangi sustinetur, omnes satiet.* Hæc ille. Itaque Chryostomus asserit, corpus Domini in Eucharistia, videri, tangi, frangi, & dentes in illa infigi: qualia etiam leguntur apud Cyrillum lib. 12. in Ioa. cap. 58. & alios Patres. Sensus autem horum verborum est, Christi corpus videri, tangi, frangi, & teri mediantibus speciebus panis, quæ solæ formaliter videntur, tanguntur, franguntur, terentur. Quomodo Luc. 8. dicebat Dominus: *Quomodo tetigit?* Et rursus: *Tetigit me aliquis.* Et tamē nemo ipsum, siue eius corpus immediatē tetigerat, sed solū mediantibus simbria vestis: & nos vilitatē dicimus; Pluuia me totum madefecit, & humectauit; etiam si fortē solum pallium aspersum fuerit aqua. Denique in Scripturis frequentissimē dicebatur Angeli videri, & tangi, cum in corporibus assumpcis videntur, & tangerentur.

QUARTA pars est, contactum istum sensualem carnis Christi non esse tantū in Sacramento, id est, in symbolo, sed etiam in rei veritate: quæ particula addita est ob fraudes hereticorum. Nam duobus modis potest Christi caro sensualem videri, & tangi, mediantibus speciebus panis. Vno modo mediantibus speciebus, vt signis quibusdam, quomodo qui imaginem Christi depictam, vel sculptam videt, & tangit; dicere potest se sensualem vidisse, & tetigisse Christum mediantibus illo signo: & hoc modo tantū Christum videri & tangi in Eucharistia, negat confessio illa Romani Concilij. Alio modo mediantibus illis speciebus, vt re ipsa regentibus presentem Christi carnem; & hoc vult illa confessio, & ad hoc faciunt exempla allata de tactu Christi mediante veste; & de tactu Angelorum mediante corpore assumpto: atq; hunc modum loquendi habet etiam CHRYSOSTOMVS homil. 37. in Matth. vbi sic ait: *O, quot modo dicunt, Vellem speciem eius, & formam videre.* Et subdit: *Ipsum igitur vides, ipsum tangis, etc.* Vbi opponit presentiam Christi in Eucharistia, presentie eius in imagine, & forma ad viuum expressa; quod certe non faceret, si in Eucharistia non haberemus Christum, nisi in signo.

QVINTVM argumentum habetur obiectione 63. 64. 121. 122. 123. 129. Sensus falli non possunt circa sensibilem substantiam: at illi iudicant in Eucharistia esse panem. Item Patres probant, Christum fuisse verum hominem, contra Marcionem, Manichæum, & similes hæreticos, quia manducabat, bibebat, dormiebat, fatigabatur; ergo eodem modo probare possumus in Eucharistia esse verum panem, quia ibi est color, sapor, odor, figura veri panis. Vel si hîc sensus falluntur, & licet nobis dicere; Non est panis, licet videatur omnibus sensibus, cur non licebit Marcionitis dicere, Christus non fuit homo, licet omnibus sensibus videretur esse homo? ergo ista transubstantiatio præiudicat fidei, & fauet hæreticis, &c. Hęc est summa illarum obiectionum. Similia habet etiam Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 45. & 46. vbi argumentatur, in Eucharistia esse verum panem, quia ita iudicant mures.

Potest addi argumentum paulò grauius ex Scoto, qui & proponit, & soluit. Est autem huiusmodi: *In Sacramento Veritatis nihil decet esse falsum. At si substantia panis desit, eris falsitas in accidentibus: accidentia enim externa, sunt naturalia signa interne substantie, vnde etiam per ea à posteriori indagatur à Philosophis substantia.*

RESPONDEO ad PRIMVM; Illa sententia Philosophorum, sensum nõ falli circa suum obiectum, vera est, sed eget multis limitationibus, quæ notandæ sunt, vt videamus, quam debile fundamentum habeant aduersarij. PRIMO, vera est de obiecto per se, id est, de accidentibus, non de substantia, quæ est obiectum sensuum per accidens. Videmus enim circa substantias etiam sensibiles, homines falli frequentissimè, cum ex sola apprehensione sensuum iudicant, vt patet in glacie, quæ videtur crystallum, in aurichalco, quod non discernitur ab auro, & sic de aliis: & hoc sufficeret ad argumentum soluendum. Fatemur enim sensus non falli in accidentibus panis, quæ sunt obiecta per se, sed in substantia tantùm, quæ est obiectum per accidens. Allatum est anno M. D. LXXXV. à quibusdam ex Syria, fragmen ligni conuersum in lapidem, manentibus accidentibus quibusdam ligni, vt figura, colore, asperitate, &c. quod quidem ita verum lignum videbatur iudicio oculorum, vt sanè qui rem non nossent, iuraturus fuisset illud esse lignum, cum tamen non lignum, sed verissimus lapis esset.

SECUNDO, vera est ea sententia de obiecto proprio, non de obiecto communi. Vnde videmus homines passim decepti iudicanda magnitudine stellarum, in figura baculi in aere existentis, in motu & quiete cum nauigamus: putamus enim littora recedere, & nauim quiescere.

TERTIO, vera est de obiecto proprio, si sint organum & medium bene disposita: nam alioqui etiam circa propria obiectum falli possumus; saepe enim per viridia perspicillata colorem album putamus esse viridem, & gustus infectus dulcorum iudicat esse amara.

QUARTO, vera est de obiecto proprio in generali, nam in particulari videtur posse contingere error, etiam organum & medio rectè dispositis. Vera est (inquam) de obiecto in genere, quia sensus videndi non errat vnquam in eo, quod apprehendit colorem, vel lumen: nullo enim modo fieri potest, ut apprehendat saporem, & odorem, aut aliquid aliud, excepto colore, & lumine. Quomodo etiam intellectus non errat in eo, quod apprehendit ens in genere: at in particulari videtur posse contingere error, nimirum, ut apprehendat vnum pro alio. Nam in iride iudicant oculi verissimos esse colores, qui tamen non sunt, nisi lumen reflexum. Cum igitur hæc ita fuerint, merito Patres reprehendunt eos, qui ex apprehensione sensuum, de hoc Sacramento, & aliis rebus fidei iudicare volunt. Vide Cyrillum catechesi 4. mystagogica. Chryostomum homil. 83. in Matthæum, & Augustinum serm. 33. de verbis Domini.

Ad SECUNDVM respondeo, contra Marcionem, Marcionem, & similes probari à Patribus, Christi corpus verum & solidum, non autem phantasticum fuisse, experimento sensuum: idque rectissimè propter duas causas, quarum vna prædeest argumento aduersariorum circa panem Eucharisticum. PRIMA causa est, quia disputabatur cum illis hæreticis de obiecto proprio sensuum, id est, de soliditate corporis; phantasma enim tangi nequit. Vnde etiam Dominus Luc. 24. probauit se non esse spiritum seu phantasma, sed corpus solidum, ex tactu: *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Nos autem cum Lutherani disputamus de substantia panis, quæ non est obiectum sensuum, nec proprium, nec commune, nisi per accidens, quo saepe erratur.

SECUNDA causa est, quia Scriptura nusquam dicit, Christum non habere verum corpus, immò contrarium affirmat, & similiter Ecclesia in Conciliis idem semper docuit. Posito autem hoc fundamento fidei ex verbo Dei per Ecclesiam explicato, rectè adhibentur omnia argumenta alia, quæ idem confirmare possunt; licet alioqui non possint certitudinem fidei Catholicæ efficere. At in causa Lutheranorum, verbum Dei per Ecclesiam Catholicam in multis Conciliis declaratum affirmat, in Eucharistia non esse panem: proinde argumenta ex experimento sensuum, quæ (vt ostendi) in se fallacia sunt, in hac re fallacissima iudicanda sunt.

Ad argumentum Scoti, dico nihil esse falsi in signo sensibili Eucharistiæ; quia accidentia illa significant naturaliter sub illa specie latere substantiam panis, & idèd, nisi præter cursum, ordinemque naturæ Deus aliquid faciat, per illa accidentia venit in cognitionem substantiæ. In Eucharistia autem non naturaliter, sed supra ordinem naturæ fit, vt sub illis accidentibus desit substantia panis. Itaque in ipsis signis nulla est falsitas, cum id solùm significet, naturaliter sub illa specie latere substantiam panis. Quòd si imaginatio hominum fallitur in hac re, id nascitur ex ipsorum vitio: nam vel sunt fideles, vel infideles. Si fideles, non falluntur, quia sciunt testimonio Dei & Ecclesiæ, ibi esse accidentia sine substantia. Si infideles, falluntur, vel quia credere nolunt Deo, & Ecclesiæ, vel si fortè non audierunt quidquam de hoc mysterio, falluntur simpliciter ex ignorantia mysterij, non ex falsitate, quæ sit in re. Et hoc nullum est absurdum: nam hoc modo fallebantur etiam sancti viri, Abraham, Loth, Tobias, Manue, Geleon, & alij, qui Angelos in specie humana sibi apparentes, veros homines esse credebant, & vt homines tractabant: & duo discipuli fallebantur, qui Dominum peregrinum aliquè esse existimabant; & Magdalena, quæ eundem hortulanum esse putabat.

Argumentum SEXTVM est apud eundem obiectione 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. *Panis Eucharistia mutationes varias recipit, quæ nullo modo fieri possunt sine substantia panis, quæ sit subiectum illarum mutationum; ergo substantia panis, & non sola accidentia in Eucharistia reperiuntur. Antecedens probatur, quia panis Eucharistia potest alterari, vt caleferi, immò etiam veneno insici: constat enim Victorem III. Papam,*

Et Henricum VII. Imperatorem Veneno perisse, quod in Eucharistia positum fuerat. Item panis Eucharistia aliquando corrumpitur, Et inde aliud generatur: nam ex eo homines nati constat, Et Vermes inde procreari, Et illum etiam posse comedere, Et Vinum Eucharistia Veri aliquando in acerum.

RESPONDEO; Tractantur hæc omnia accurate à Scholasticis: sed quod attinet ad argumenta aduersariorum, facile solui possunt. Nam vel mutatio in pane Eucharistia est solus alteratio, vel est corruptio. Si sola alteratio, vt calefactio, condensatio, &c. tum non requiritur materia, seu substantia; nam accidentia omnia pro subiecto habet quantitatem, quæ in Sacramento manet. Vnde hostia consecrata dicitur alba, sapida, rotunda, parua, &c. hæc enim omnia denotant quantitatem, alioqui non posset fieri ista denominatio non enim accidentia de se ipsis dicuntur in concreto, sed solum de subiecto, excepta quantitate, quæ & dicitur quantitas, & quanta. Et sicut fieri potest, vt maneant qualitates a quantitate separata à materia, sic etiam potest fieri, vt introducantur nouæ qualitates in eandem quantitatem à materia separatam. Si verò sit corruptio specierum, vt in mutatione humana, combustione, &c. tum requiritur quidem materia, sed ea substituitur à Deo in illo ipso instanti, quo definit esse illæ species, & in quo aliud generatur; & hoc sine miraculo. Vt enim cum disposita est materia corporis humani, sufficit, Deus animam creat, & infundit, & hoc non dicitur miraculum, quia hoc exigit ordo rerum à Deo institutus: ita etiam quando per alterationem specierum panis ed venit, vt ab sint dispositiones requisitæ ad aliquam formam introduendam, exigente ordine rerum, Deus materiam substituit, & in illo ipso instanti ab agente naturali, mediantibus dispositionibus præmissis, introducit formam substantialem. Atque hæc est simplicissima, & tutissima explicatio huius rei; sic enim omnia cohæret. Nam nec dicimus, fieri generationem, & corruptionem sine materia, nec multiplicamus miracula, nec dicimus ab agente naturali fieri materiam, aut certe nihil ab eo fieri, sed totum à solo Deo: & simul ostendimus nihil materia mundo deperire ex tot panum consecratione.

SED obiicit Petrus Martyr obiectione 67. argumentum suo iudicio insolubile, re autem vera profusum ineptum, & indignum vel mediocri Philosopho: Nam si disponuntur, inquit ipse,

iple, illa species ad materiam recipiendam, vel id fit manente Christi corpore in Eucharistia, vel post eius abscissum. Manente Christi corpore id fieri nequit, quia nunquam simul esse debent materia panis, & corpus Christi; essent autem simul si dispositio fieret manente Christi corpore: nam simul est & ultima dispositio, & introductio eius, ad quod fiebat dispositio. Abscedente autem corpore Christi, species pereunt, nec &quam sunt, ut omnes Theologi docent, qui volunt corpus Christi manere, donec species manent. At quod perit, non potest disponi; igitur fictitia est illa dispositio.

RESPONDEO, Dispositiones non sunt ad materiam recipiendam, ut imperitè Martyr dicit, sed ad formam: sed quia forma introduci non posset, nisi adesset materia, idè (ut dixi) materiam Deus substituit. Porro dispositiones illæ inchoantur manente Christi corpore: vltima autem dispositio, cum qua simul, & materia substituitur à Deo, & forma ab agente naturali introducitur, fit in illo instanti, quod est primum non esse corporis Domini in Eucharistia, & primum esse rei genitæ.

SED, inquit Martyr, tunc species non sunt. RESPONDEO, Non sunt in sua natura, sed sunt tamè in natura aliarum qualitatum introductarum: neque est hoc nouum, aut singulare, sed commune, & ordinarium in omni generatione, & corruptione.

Ad illud autem de veneno in Eucharistia propinato, RESPONDEO, quidquid sit de veritate historiarum (neque enim desunt, qui eas historias falsas esse contendunt) vel venenum consistebat in sola qualitate aspersa vino Eucharistiæ, vel in substantia aliqua admista illi vino ante vel post consecrationem. Si in sola qualitate, tum nullū sequitur absurdum, si dicamus in ipsa specie consecrata posse manere, vel introduci istam qualitatem, ut possunt aliæ, quæ se compatiuntur cum accidentibus panis, & vini. Si verò sit aliqua substantia venenata, ut aliquis liquor, in illo corpus Domini non erit, licet in eodem calice sit ille liquor cum vino consecrato; nihil enim verti potest in corpus, & sanguinem Domini, nisi quod ipse Dominus instituit, id est, panis & vinum.

Argumentum SEPTIMUM est in obiectione 106. De accidentium ratione, & essentia est, ut inhereant in subiecto. Sed in pane Eucharistia accidentia panis inveniuntur; ergo & subie-

subiectum eorum, quod est substantia. Probat maiorem propositionem. PRIMO, quia accidentis esse est ineffe, ut colligitur ex libro 5. Metaphys. tex. 35. Vnde accidens non tantum dicitur ens, quam entis, id est, aliquid entis, siue aliquid in eo existens.

SECUNDO, Aristoteles Platonem reprehendit, quod posuerit Ideas à materia separatas. Quod si formæ substantiales quales Ideæ sunt, à materia separari nequeunt, quando minus poterunt separari formæ accidentales?

TERTIO, sicut accidenti conuenit inhærere in alio, in substantiâ non inhærere. Sed nullo modo fieri potest, ut substantia inhæreat in alio; ergo neque ut accidentia non inhæreant.

QUARTO, ista accidentia vel sunt in se, vel in alio. Si in se; ergo subsistunt per se, & proinde substantiæ sunt, non accidentia. Si in alio; ergo inhærent; ergo non manent in subiecto.

QUINTO, AVGVSTINVS in epist. 57. ad Dardanum: *Tolle, inquit, ipsa corpora a qualitatibus corporum, nõ erit, sed sunt. Et ideo necesse est, ut non sint.* Alium locum huic similem afferebat Ioannes VViclefus ex lib. 2. Soliloquiorum, cap. 12. sic loquitur Augustinus: *Cui fieri posse videatur, ut id, quod in subiecto est, maneat ipso intereunte subiecto?*

RESPONDEO, falsum esse ad accidentis essentiam pertinere inhærentiam in subiecto: id enim negant non solum veteres Patres, & omnes Theologi, ac Philosophi Christiani, sed etiam multi ex Ethnicis. Ex Patribus Basilius, non solum credit, accidens sine subiecto esse posse, sed etiã re ipsa fuisse in initio creationis rerum. Nam homil. 2. de opere sex dierum & clarius homil. 6. docet lucem solis creatã fuisse prima die & mansisse absque sede, & vehiculo tribus diebus, & tandem die quarta creatum fuisse corpus solare, & in eo, ut in subiecto positam fuisse lucem illam, quæ fuerat prima die creata. Et ne quis dicat, per lucem non intelligi à Basilio veram, sed solam qualitatem, sed substantiam aliquam lucidam, ipse clarissimè explicat. Dicit enim, aliud esse albedinem, aliud esse corpus, quod per eam fit album; & eodem modo aliud esse lucem, aliud corpus lucidum: & quamuis nos separate non possimus vnum ab alio, nisi sola cogitatione, tamen possit Deo re ipsa separari, quæ nos mente, & cogitatione separamus.

mus. Nec potest etiam dici Basilium fortè confundere lucem cum lumine, & solùm velle dicere primis illis tribus diebus fuisse lumen in mundo sine sole, ita tamen, vt non defuerit subiectum (lumen enim in aëre, & aqua, vt in subiecto erat) sed defuerit causa secunda efficiens, id est, corpus lucidum, a quo illuminatio illa fieret. Hoc, inquam, dici non potest. Nam homil. 2. distinguit Basilium lucem primigeniam, quam postea in corpore solari collocatam dicit, à lumine quod per aquam, & aërem diffundebatur: ait enim lucem illam per emissionem radiorum, & rursus per eorundem contractionem effecisse diem, & noctem; dum enim lux illa emitteret radios, omnia corpora diaphana illustrabantur, dum radios contraheret, eadem corpora obscurabantur. Similia habet Ioannes Damascenus Basilium sequutus lib. 2. de fide Orthodoxa, cap. 7.

Porro Thomas VValdensis, tomo 2. cap. 76. profert multa testimonia veterum Philosophorum, qui docebant posse accidentia existere sine subiecto. Aristoteles autem id quidem non concedit, quia non potest naturaliter fieri: tamen aperte docet non esse inhærentiam de essentia accidentis; quod nobis hoc loco sufficit ad refutandam Petri Martyris vanitatem. Nam Aristoteles lib. 3. de anima, tex. 9. dicit: *Aliud est magnitudo, aliud magnitudinis esse.* Quod si ipsum esse, id est, existentia accidentis, distinguitur ab eius essentia, certè multò magis inhærentia distinguetur, quæ est modus quidam existentia. Rursus lib. 4. Phys. tex. 58. quærit Aristoteles, an spatium censendum esset vacuum, vbi solus esset color, aut sonus: quæ sanè quæstio inanis esset omninò, si inhærentia esset de essentia; qui enim diceret colorem, necessariò includeret etiam subiectum, & proinde corpus.

Ad PRIMAM igitur probationem dico, illam sententiam Accidentis esse esse, & Accidens non ens, sed entis: nihil significare aliud, nisi accidentis naturam esse imperfectam, & habere ordinem quendam ad substantiam, ob cuius gratiam existit.

SCIENDVM enim est, accidentia habere propriam essentiam, vt patet: nam accidètia habent sua genera, & species distinctas planè à substantiæ generibus, & speciebus; sunt enim diuersa prædicamenta. Rursus negari non potest, quin habeant accidètia propriam existentiam distinctam ab existen-

tia subiecti, seu substantiæ, vt patet, quia terminant adiecti-
 reales; nam alteratio propriè qualitatè producit, & augmen-
 tatio quantitatem: tamen habent accidentia triplicem or-
 nem ad substantiam. **P R I M V S** est essentialis, quia, vt dixi, sen-
 tentia essentialiter imperfecta, & idè essentialiter respicit
 substantiam. Hic autem ordo non est relatio propriè dicta
 sed est ipsa natura imperfecta; & ratione huius dicitur esse
 non tam ens, quàm entis, & eius esse dicitur inesse, quia or-
 dinatur ad inhærendum in subiecto. **S E C V N D V S** ordo est
 quædam potentia, seu aptitudo ad inhærendum: & hic ordo
 non est de essentia, sed est proprietas quædam accidentis, qua
 oritur ex natura illa imperfecta, vt diximus. **T E R T I V S** or-
 do est actualis inhærentia, qui est quasi actus quidam, & ob-
 iectum accidentis, & proinde quid posterius ipso accidente. Non
 enim accidens, verbi gratia, candor talis est, quia facit pa-
 rietem candidum, sed contrà, idè facit parietem candidum,
 quia ipse in se est candor. Nulla igitur repugnantia admi-
 titur, si diuina potentia separaretur accidens ab eo, quod
 nec est de essentia eius, & a quo ipsum non pendet, cum sit
 prius.

Ad **S E C V N D A M** probationem dico, meritò reprehendi ab
 Aristotele eos, qui ponebant formas substantiales separatas:
 illi enim existimabant, hanc esse naturam rerum, vt forme se-
 paratae sint. Sed hæc reprehensio ad nos non pertinet, qui so-
 temur naturaliter non solum non existere, sed etiam non posse
 existere formas separatas.

Ad **T E R T I A M** respondeo, fallaciam latere in argumentum
 nam cum dicit Petrus Martyr; Sicut accidenti conuenit in-
 hæerere, ita substantiæ non inhæerere: comparat actum acci-
 dentis, non cum actu substantiæ, vt debuit, si rectè compa-
 rare voluit; sed cum negatione actus accidentis. At si rectè com-
 parasset hoc modo; Sicut accidenti conuenit inhæerere, ita
 substantiæ conuenit subsistere: vel negatiuè; Sicut accidenti
 conuenit non subsistere, ita substantiæ non inhæerere; videlicet
 argumentum suum nihil valere, immodò pro nobis esse. Nam
 sicut substantiæ conuenit naturaliter subsistere, & tamen se-
 pernaturaliter potest separari à sua substantia, vt patet in mys-
 terio Incarnationis, vbi natura humana est substantia, & ve-
 rumen non subsistit, id est, non per se existit, sed à Verbo subsistit
 ratur: ita accidenti conuenit naturaliter inhæerere, & tamen
 fieri

fieri potest diuinitus, vt non inhæreat. Sic etiam, sicut substantia nullo modo potest inhære, ita accidens nullo modo potest subsistere per se: nam in Sacramento licet non sint accidentia in subiecto, tamen non per se subsistunt more substantiæ, sed à Deo sustentantur modo supernaturali. Ratio autem cur non possit substantia inhære, vel accidens per se existere, in promptu est; quia non potest effectus formalis separari à causa sua, à qua intrinsecè pendet, licet è contrario possit causa separari ab effectu, quia prius non pendet à posteriori. Porro inhære, est effectus formalis accidentis, sicut subsistere, substantiæ; inde ergo non potest vlllo modo illa res inhære, quæ non est accidens, neque illa subsistere, quæ non est substantia.

Ad **QVARTVM**, quod erat eiusmodi: *Accidentia ista, vel sunt in se, vel in alio. Si in se, ergo subsistunt: si in alio, ergo inhærent.* **RESPONDEO**, esse in se, & non subsistere, quia sunt in se negatiuè, non positiuè. Nam idè dicuntur esse in se, quia non sunt in aliquo supposito, & tamen reuera non subsistunt per actum positiuum, qualis manat ex naturis substantialibus; sic etiam dico esse in alio, & non inhære, quia sunt in alio, vt in consuante, non vt in subiecto.

Ad **QVINTAM** probationè ex Augustino, **RESPONDEO**, cum loqui de eo, quod potest fieri naturaliter.

Argumentum **OCTAVVM** habetur in obiectione 125. & 126. *Transubstantiatio, vel fit ante Verba consecrationis, vel post, vel simul. Si ante, ergo non fit virtute Verborum illorum: si post, ergo Verba illa sunt falsa, Hoc est corpus meum: si simul, ergo transubstantiatio fit successiue, non autem in instanti, & omnes Theologi docent.*

RESPONDEO, fit simul: & ad argumentum in cõtrarium, dico fieri non toto tempore quo durat pronuntiatio, sed in vltimo instanti terminatio illius prolationis. Etsi enim non detur vltima pars illius motus, quo proferuntur verba, neque etiam temporis ei respondentis: datur tamen vltimum mutatum esse terminatiuum illius motus, & vltimum instans terminatiuum illius temporis.

Quod autem Petrus Martyr obiicit, sequi ex hac solutione totam vim consecrationis consistere in illo vltimo (vM) quod videtur esse ridiculum; leue est. Nam illud (vM) non operatur virtute sua sola, quippe quod per se nihil significat, sed

virtute

virtute totius sententiæ, quæ tunc habet esse completum
cùm finitur tota prolatio.

SED posset aliquis obiicere; Sicut corpus Domini incipit
esse in Sacramento in instanti, sic etiam panis desinit esse
in instanti: non enim corrumpitur paulatim per dispositiones
præuias, sed per simplicem actionem diuinam desinit esse
ea, quæ desinunt in instanti, desinunt per vltimum sui esse,
cut ea quæ incipiunt in instanti, incipiunt per primum sui esse,
ergo dandum est instans affirmatiuum tam desitionis panis
quam successione corporis Domini. Rursus, aut est idem
instans desitionis, & successione; aut diuersum. Si idem, ergo
mul erunt sub illis speciebus; panis, & corpus Domini: si
diuersum; ergo in tempore intermedio (nec enim dantur
instantia immediata) erunt species illæ sine substantia panis
& sine corpore Domini.

RESPONDEO; Licet panis desinat in instanti, tamen
illud instans non potest assignari, vel notari, nisi negatiue,
vt sit primum non esse panis, non autem vltimum esse panis.
Cuius ratio est, quia panis desinit ad desitionem verborum
in quorum virtute fit illa conuersio: verba autem non habent
vltimum esse, sed primum non esse. Itaque illud instans
terminatiuum prolationis verborum, est primum non esse
verborum, & consequenter substantiæ panis: & simul est primum
esse corporis Domini sub illis speciebus. Quod idem certum
est in naturali transmutatione. Nam substantia quæ cor-
rumpitur, in instanti desinit esse: nõ enim sunt gradus in sub-
stantia, sicut in qualitatibus; & tamen, quia desinit ad des-
itionem dispositionum, non habet vltimum esse, sed primum
non esse: dispositiones enim per motum successiuum des-
inunt.

Argumentum NONVM habetur obiectione 108. & sequen-
tibus vsque ad 116. *Posita transsubstantiatione: sequitur ex
ne fieri corpus Christi: at hoc multis nominibus est absurdum
igitur transsubstantiatio admittenda non est. Probatur ad
ptio. PRIMO, si ex pane fit corpus Christi; ergo generatur cor-
pus Christi: mutatio enim ad substantiam nulla est, nisi gene-
ratio. At absurdum est quotidie Christum generari. SECUNDO
in Eucharistia est Christus Deus & homo; ergo, si quod dicitur
Eucharistia, fit à sacerdote per consecrationem; ergo Deus
homo fit à sacerdote. TERTIO, corpus Christi, quod fuerit*

cruce, & in utero matris, non fuit factum ex pane, sed ex carne Virginis. At quod est in Eucharistia, fit ex pane; ergo corpus Domini quod est in Eucharistia, non est illud, quod fuit in cruce, & in utero Matris. Hoc argumentum sapius, ac sapius repetit, & in varias formas syllogismorum redigit, ut nullus cavillis relinqui possit locus.

RESPONDEO; Non est vllum absurdum ex pane fieri corpus Christi: ita enim loquitur Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. Gaudentius tract. 2. in Exod. & alij Patres.

Ad PRIMAM probationem miror imperitiam, vel audaciam Petri Martyris, qui toties inculcat, corpus Christi necessariò dicendum esse generari, si conuersio ista terminatur ad substantiam. Nam etiamsi generatio rectè distinguatur à Philosophis ab alteratione, augmentatione, & latione; quia generatio terminatur ad substantiam, alteratio ad qualitatem, augmentatio ad quantitatem, & latio ad vbi, siue ad locum: tamen quis Christianorum ignorat generationem distinguere à creatione, licet vtraque sit ad substantiam? & rursus, conuersiones miraculo factas aquæ in vinum, & vxoris Loth in statuam salis, terminatas fuisse ad substantiam, & tamen non esse propriè generationes? Dico igitur transubstantiationem terminari ad substantiam, & tamen non esse generationem, sed conuersionem supernaturalem; per quam (vt supra ostendi) corpus Christi non producit, sed succedit substantiæ panis.

Ad SECUNDAM nego, Christi corpus, vel ipsum Christum Deum, & hominem absolutè à sacerdotibus fieri. Aliud enim est Christi corpus ex pane conficere, quod sacerdotes faciunt, aliud absolutè Christi corpus efficere: ex pane enim Christi corpus efficere, non est ipsum producere, sed in ipsum præexistens panis substantiam commutare. Quanquam si de modo loquendi agatur, non dubitauit Hieronymus in epistola ad Heliodorū, & in altera ad Euagriū dicere, sacerdotes Christi corpus sacro ore conficere.

Ad TERTIAM dico, corpus Christi ex pane fieri, non tanquam ex materia, quomodo factum est ex carne sanctæ Virginis, & quomodo ex ligno fit sedes, ex auro & argento vasa preciosa; sed tanquam ex termino à quo, quomodo ex nihilo factum est cælum, ex die fit nox, & etiam ex aqua factum est vinum. Neque enim aqua mansit, vt materia vini, licet man-

serit materia prima, quæ aqua dici non potest. Potrò illa
 ria effectio, non mutat rei naturam. Nam si quis à Deo cre-
 hilo produceretur, non esset diuersæ naturæ ab aliis homini-
 bus, qui ex materia præexistente fiunt, neque vinum factum
 ex aqua in Cana Galilææ fuit diuersæ naturæ à vino, quod
 ex uuis. Quamuis autem nunquam mutetur species, tamen
 nouum indiuiduum producitur distinctū ab omnibus aliis
 quando conuersio est productiua: in præsentem autem negatur
 conuersio non est productiua, ut supra ostendimus. Panis
 enim conuertitur in ipsum corpus Christi præexistens, & illud
 corpus ex carne Virginis factum, & ex pane factum, non
 diuersa, sed vnum & idem omninò.

Ad argumentum autem Petri Martyris comprehensum
 syllogismo expositorio, in quo ille tantoperè confidit, re-
 spondeo in forma. Argumentum hoc est: *Hoc corpus (demon-
 strando corpus crucifixum) non est factum ex pane. Hoc corpus
 (demonstrando corpus Domini in Eucharistia) est factum ex
 pane; ergo hoc non est illud.* RESPONDEO; Si per *factum ex
 pane*, intelligatur productum, concessa propositione, negatur
 assumptio: non enim corpus Domini in Eucharistia produ-
 ducitur, sed solum succedit pani. Si verò per *factum ex pane*
 intelligatur successisse pani in ipsum conuerso, & mutato
 tunc assumptione concessa, negatur propositio. Nam verum
 corpus illud quod fuit crucifixum, factum fuit ex pane: illud
 enim est, in quod panis per consecrationem conuersus

fuit à Christo, ipso dicente: *Hoc est corpus meum,
 quod pro vobis tradetur.* Atq; hactenus de
 transubstantiatione.

